

Lausunto

17.01.2025

Asia: VN/32825/2024

Hallituksen esitys eduskunnalle opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Suomen Heraldinen Seura kiittää pyynnöstä ja tilaisuudesta antaa lausuntonsa, joka koskee 13.12.2024 laadittua luonnosta hallituksen esitykseksi opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnonalan virastouudistusta koskevasta lainsäädännöstä.

Seuran toimialan mukaisesti keskitymme luonnoksen heraldiikkaa koskevaan osaan ja toteamme samalla, että yhdyimme täysin heraldisen lautakunnan puheenjohtajan Jussi Nuortevan esittämään lausuntoon.

Luonnoksessa esitetään Kansallisarkiston heraldisten tehtävien lakkauttamista. Keskeisimpänä perusteluna tälle on, että "[v]aakunoilla, leimoilla ja muilla heraldisilla tunnuksilla ei enää ole sellaisia oikeusvarmuuteen tai viranomaistoimintana muutoin liittyviä funktioita, että niitä varten olisi ylläpidettävä erillistä viranomaisasiantuntemusta aiheesta." On sinänsä totta, ettei heraldisilla tunnuksilla nykyisin ole merkittävää varmennetehtävää, mutta tämä ei oikeastaan millään lailla puolusta nyt esitettyä muutosta: heraldisen säätelyn olemassaolo ei ylipäätään ole Suomen itsenäisyyden aikana perustunut nimenomaan oikeusvarmuuteen.

Julkishallinnon käyttämä heraldiikka, samoin kuin muutkin kuvalliset tunnuksukset, on keskeisimmiltä tehtäviltään osa laitosten, yhteisöjen ja viranomaisten julkisuuskuvaa ja julkista identiteettiä ja vertautuu sikäli luonteeltaan lähinnä nimiin. Tämä yhteys on itse asiassa vakiintunut jo keskiajalla jopa niin, että kaupunkien vaakunoilla ja sinettikuvilla on usein selvä yhteys nimeen. Myös jo vuoden 1626 ritarihuonejärjestyksen 23 § säättää yhtä aikaa aatelissukujen nimistä ja vaakunoista, ja viime vuosikymmenten kuntaliitoksissa kunnan vaakunasta käyty keskustelu on ollut verrattavissa kunnan nimestä käytyyn. Allekirjoituksen merkitys varmenteena on kuluvan vuosisadan aikana vähentynyt

lähes yhtä paljon kuin sinettien ja leimojen, eikä tätä ole edes harkittu perusteeksi nimilainsäädännöstä luopumiseen.

Tähän saakka paikallishallinnon nimiä ja vaakunoita on käsitelty sillä tapaa yhtenäisesti, että vaikka kunnalla on itsenäinen päätösvalta, nimeä muutettaessa on ennen päätöstä hankittava lausunto Kotimaisten kielten keskukselta ja vaakunaa muutettaessa Kansallisarkistolta. Kummallakin tunnisteella on samankaltaisia tehtäviä, ja kumpikin säädös puoltaa paikkaansa jatkossakin.

Valtiollisten tunnusten tapauksessa on selvää, että vaikutukset liittyvät vahvimmin Suomen maakuvaan. On perusteltua, että jatkossakin hallinnon julkisia tunnuksia käsitellään kokonaisuutena ja eri hallinnonalojen – ennen kaikkea ulkoasiain-, puolustus-, liikenne- ja kulttuurihallinnon sekä ylimmän valtiojohdon – tavat viitata Suomeen pidetään riittävän yhdenmukaisina, ettei sekavuus kohtuuttomasti haittaa tunnistettavuutta. Tällaisissa asioissa heraldinen lautakunta on olemassaolonsa ajan ollut kokoaan merkittävästi vaikuttavampi toimija.

Myös liike-elämän kannalta on eduksi, että valtiollisten tunnusten kaupallisesta käytöstä on selkeät toimintatavat. Tässä on ollut tärkeää, että näiden tunnusten sisällyttäminen tavaramerkkeihin on kuulunut niihin asioihin, joista Kansallisarkisto on antanut lausuntonsa heraldisena asiantuntijaviranomaisena.

Oikeusvarmuuden ohella toisena perusteena luonnoksessa esitetään, että valtaosa heraldiikan asiantuntemuksesta Suomessa on Kansallisarkiston ulkopuolella. Tämä ei ole sinänsä poikkeuksellista: viranomaiset käyttävät melko vakiintuneesti varsinaisen virkamieskunnan ulkopuolisia asiantuntijoita, ja nyt lausuttavana olevassa luonnoksessakin on useita neuvottelu- ja lautakuntia, joiden keskeisenä tehtävänä on nimenomaan tuoda tätä valtionhallinnon ulkopuolista asiantuntemusta hallinnon käyttöön. Heraldisessa lautakunnassa on vuosikymmenien mittaisen käytännön mukaan ollut edustus erilaisilta heraldiikan viranomaiskäyttöä sivuavilta tahoilta, ja tätä kautta Kansallisarkiston lausunnoissa on voitu ottaa kattavasti huomioon paitsi heraldiikkaa koskevat näkökohdat myös heraldisten tunnusten viranomaiskäyttöön liittyvät tarpeet. Tällaista kokonaisnäkemystä on mahdotonta muodostaa Suomen Heraldisen Seuran kaltaisten järjestökentän toimijoiden piirissä.

Kansallisarkiston heraldiset tehtävät eivät myöskään ole rajoittuneet pelkästään heraldisen lautakunnan toimintaan. Sen rinnalla arkistossa on ylläpidetty varsin vähin resurssein sellaista asiantuntemusta ja erikoiskirjastoa, jotka helpottavan merkittävästi myös sitä järjestökentän toimijoiden asiantuntemuksen kehittämistä, joka on vastavuoroisesti tullut käyttöön heraldisen lautakunnan kautta. Rahallisesti mitattuna tämä toiminta on ollut pientä, mutta kokoavalta merkitykseltään varsin huomattavaa.

Yhteenvetona toteamme, että esitetty Kansallisarkiston heraldisten toimintojen lakkauttaminen on kustannusvaikutuksiltaan marginaalinen toimenpide, joka on omiaan aiheuttamaan näihin säästöihin nähden aivan suhteettomia sekä kulttuurisia että taloudellisia haittoja monilla elämäntiloilla. Pidämme esitystä tältä osin täysin perusteettomana ja haitallisena.

Leino Unni
Suomen Heraldinen Seura